

Asia: OM 8/41/2015

Oikeusprosessien keventäminen

1. Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Suomen syyttäjäyhdistys ry. pääosin kannattaa työryhmän ehdotuksia.

Oikeusturvaa vaarantamatta olisi ollut mahdollista tehdä myös laajempia ja pidemmälle meneviä muutoksia prosessisäännöksiin:

Esimerkiksi, Syyttäjäyhdistyksen käsityksen mukaan paljon resursseja vaativien laajojen prosessien kokonaiskesto nopeuttaisi ja kustannuksia laskisi ennen muuta se, että rikosasiat käsiteltäisiin Suomessakin vain yhden kerran hyvin valmistellussa prosessissa kärjäoikeudessa.

Hovioikeuskäsittelyt tulisi rajata vain kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviin oikeuskysymyksiin, ja vain aivan poikkeuksellisesti hovioikeuden tulisi tutustua kärjäoikeudessa vastaanotettuun näyttöön ja silloinkin videotallenteiden avulla. Hovioikeudessa näyttöratkaisu otettaisiin uudelleen käsiteltäväksi vain, jos kärjäoikeus on ylittänyt näyttöä arvioidessaan harkintavaltansa, ts. näytön arviointi on aivan selvästi väärä.

Tällainen prosessien keskittäminen kärjäoikeuksiin olisi kaikkien rikosasioita käsittelevien tahojen ja asianosaisten intressien mukaista. Sen edellytykseksi kuitenkin on eri yhteyksissä esitetty oikeusturvan ja prosessin kohentuminen kärjäoikeuksissa. Tämä edellyttää, että rikosprosesseja ratkaistaisiin kärjäoikeuksissa vaativissa asioissa monen tuomarin kokoonpanossa silloin, kun jutun asianosaiset katsovat oikeusturvansa tai luottamuksensa sitä edellyttävän, tai kun se on tuomioistuimen näkökulmasta tarpeen.

Pääsäännöksi olisi myös otettava rikosasioiden valmistelu kärjäoikeudessa puheenjohtajan johdolla, ellei sitä havaittaisi ilmeisen tarpeettomaksi tai tarkoituksettomaksi.

Vastapainona näille valitusten käsittely hovioikeudessa tulisi rajata pelkästään perus- ja ihmisoikeuksien edellyttämään minimiin ja silloinkin lähtökohtaisesti kirjallisiin prosesseihin.

Esityksessä on päädytty ehdotukseen, jolla on saatu laskettua jotain säästöä kärjäoikeuskäsittelyiden hinnalle. Vielä olennaisempaa olisi vahvistaa kärjäoikeuksien toimintaedellytyksiä hoitaa tehtävänsä laadukkaasti, nopeasti, uskottavasti ja oikeusvarmasti, ja pyrkiä hakemaan kokonaissäästöä sillä, että valittamista koskevat säännökset lähtökohtaisesti tekisivät kärjäoikeudesta ensimmäisen ja viimeisen tuomioistuimen, joka asian käsittelee. Tällä olisi saatavissa tavoiteltua prosessin kevenemistä, halpenemistä ja nopeutta oikeusturvan kärsimättä.

2. Kokoonpanosäännökset

a) Lausuntonne kärjäoikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Esityksessä kärjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon päätösvaltaa rikosasioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Esitys on kannatettava tuomioistuimen resurssien kohdistamiseksi laajempiin ja vaikeampiin asioihin. Todettakoon kuitenkin, että asianosaisten näkökulmasta tuomioistuimen jäsenten määrällä ei liene varsinaisesti prosessia keventävää vaikutusta.

Edelleen on todettava, ettei jutun rangaistusarvo (kuten ei myöskään rikosnimike) välttämättä mitenkään korreloi jutun vaativuutta, ja aivan törkeimmissäkin rikoksissa saattaa oikeuskäytäntö ja prosessin lopputulos olla kaikille täysin selvä. Vaikeita oikeus- ja näyttökysymyksiä sekä asianosaisille usein hyvin olennaisia kysymyksiä (esimerkiksi ehdotonta vai ehdollista vankeutta) esiintyy yhtäläisesti rangaistusasteikoltaan lievemmissäkin jutuissa. Esimerkiksi perusmuotoinen petos (sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta) voi hyvinkin olla oikeudellisesti paljon haastavampi kuin lajissaan tavanomainen törkeä pahoinpitely (vankeutta 1-10 vuotta). Esityksen mukaan törkeää pahoinpitelyä ei kuitenkaan voisi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa koskaan. Myös törkeiden huumausainerikosten joukossa on hyvin yksinkertaisia juttuja. Ja todettakoon vielä, että usean rikoksen tapauksessa saattaa odotettavissa oleva rangaistus nousta korkeaksikin, vaikka yksinään mikään teko ei olisi ns. ylitörkeä.

Syyttäjähdistys esittää, että erilaisista keinotekoisista rangaistusmaksimeista luovuttaisiin tässä yhteydessä kokonaan. Kärjäoikeuden toimivaltaiseksi peruskokoonpanoksi voidaan säätää kaikissa rikosasioissa yhden tuomarin kokoonpano. Käsiteltävään asiaan liittyvistä erityisistä syistä kärjäoikeus voisi päättää kokoonpanoksi 3 tai 5 ammattituomarin kokoonpanon. Asia tulisi käsitellä kolmen tuomarin kokoonpanossa myös, jos joku jutun asianosaisista sitä vaatisi, eikä vahvennetun kokoonpanon käyttö olisi jutun laatu huomioiden ilmeisen tarpeetonta. Näin rikosasiat käsiteltäisiin aina niiden laadun edellyttämällä kokoonpanolla asianosaisten oikeusturva ja vaatimukset huomioiden. Vastaavasti valitusten käsittelyä hovioikeudessa tulisi edellä mainitusti rajoittaa, koska asia on jo kertaalleen voitu vaatimuksesta käsitellä kolmen ammattituomarin toimin.

b) Lausuntonne hovioikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Syyttäjähdistyksellä ei ole tähän erityistä lausuttavaa. Säännösmuutoksilla tulisi pikemminkin pyrkiä siihen, ettei hovioikeus juuri koskaan enää käsitelisi rikosasioita nykymuotoisesti kokonaan uudestaan, vaan toimisi puhtaasti oikeuskysymysten ratkaisijana ja todistelun osalta kontrolloisi vain sen, ettei käräjäoikeuden tuomiossa ole aivan ilmiselviä virheitä.

c) Lausuntonne korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Ei lausuttavaa.

3. Kirjallinen menettely

Lausuntonne kirjallista menettelyä koskevista muutosehdotuksista

Mitään merkittävää muutosta ei esitetä. Kirjallisen menettelyn edellytykset (prosessiin suostumus, teon tunnustus, asian selvitys) huomioiden sen soveltamisalan laajentamiselle ei kuitenkaan ole tosiasiallisia tai oikeusturvaan liittyviä esteitä.

Voidaan kysyä, minkä lisäarvon tuottaa se, että jutun ratkaiseva käräjätuomari näkee vastaajan henkilökohtaisesti. Tällä tapahtumalla sinänsä ei pitäisi olla merkitystä asiassa tehtävän ratkaisun kannalta. Rangaistuksen mittaaminen perustuu näissä prosesseissa ennen muuta tunnustettuun tekoon eikä ole estettä sille, että vastaaja myös kirjallisessa menettelyssä halutessaan itse tai avustajansa avustuksella tuo ilmi muita seikkoja. Edelleen jutun ratkaiseva tuomari tai vastaaja tai kuka tahansa muu prosessin asianosainen voi aina ohjata jutun suulliseen prosessiin. Kun muutoinkin ehdotetaan vastaajan lisääntyvää mahdollisuutta olla poissa prosesseista, on ristiriitaista, ettei kirjallisen menettelyn soveltamisalaa samalla esitetä laajennettavaksi rangaistusarvoltaan vakavampiin rikoksiin.

Soveltamisedellytysten jättämistä ennalleen on perusteltu lähinnä perustuslain vaatimuksilla, jonka mukaan suullisen prosessin pitäisi olla pääsääntö. Pääsäännön ja poikkeuksen määrittely juttujen prosentuaalisesti toteutuneen käsittelytavan mukaan on kuitenkin väärä lähtökohta. Lisäksi, kun otetaan huomioon sakkomenettelyssä käsiteltävät asiat, lienee niin, että valtaosa rikosasioista jo nyt tosiasiaa käsitellään Suomessa muualla kuin käräjäoikeuden suullisessa käsittelyssä. Esityksessä todetusti perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. On vähäinen poikkeus suullisen prosessin pääsäännöstä, jos selvissä asioissa teon tunnustaneen epäillyn asiat käsitellään kirjallisessa menettelyssä silloin, kun kaikki jutun osapuolet (mukaan lukien vastaaja) siihen suostuvat ja myös asian ratkaiseva käräjäoikeus pitää menettelyä soveliaana. Kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentaminen ei rajoittaisi prosessin kulmakiveksi mainittua syytetyn oikeutta olla itse paikalla oikeudenkäynnissä eikä sillä olisi vaikutusta paikallaolovelvollisuuteen, joka seuraa siitä, että syytettyä on tarpeen kuulla.

Kirjallisen menettelyn soveltamisalaa voidaan hyvin laajentaa poistamalla siitä erityiset rangaistumaksimit. On turha pelko, että syyttäjät ohjaisivat tai kärjätuomarit hyväksyisivät kyseiseen prosessiin juttuja, jotka eivät sinne laatunsa vuoksi selvästi kuulu. Myöskin vaatimuksesta vastaajan täysi-ikäisyydestä voitaisiin luopua. Näitä juttuja voidaan kuitenkin lain mukaan käsitellä myös vastaajan läsnä olematta, miksi ei lain mukaan myös kirjallisesti. Henkilöön liittyvän lähikontaktin alaikäiseen rikoksentehtijään ottaa aina poliisi ja sosiaalitoimi.

4. Yhden kosketuksen periaate

Lausuntonne paikallapysymisvelvollisuutta haasteen tiedoksiantamista varten koskevasta ehdotuksesta (ETL 10:2a)

Syyttäjähdistys kannattaa paikallapysymisvelvollisuutta koskevaa säännöstä. Todettakoon kuitenkin, että esitutkinnan päättäminen on säädettävän kuuden tunnin määräajan alkamisajaksi hieman ongelmallinen, koska ei liene säännöstä, joka kellonajan tarkkuudella velvoittaisi päättämään esitutkinnan jollakin tietyllä hetkellä. Normaalisti näissä asioissa kysymys lienee yhdellä epäillyn kuulustelulla hoidetusta tutkinnasta. Esitutkinnan päättäminen voi kuitenkin vielä edellyttää esimerkiksi laboratoriokokeiden valmistumista.

Ilmeisesti säännöksellä on tosiasiasa tarkoitettu, että epäilty on päästettävä poistumaan viimeistään kuuden tunnin kuluttua siitä, kun hän muutoin olisi vapaa poistumaan esitutkintaviranomaisen luota (kiinniotto tai pidättäminen päättyy tai viimeinen kuulustelu päättyy eikä edellytyksiä pakkokeinon käyttöön ole). Tämä hetki ei välttämättä ole sama kuin esitutkinnan päättämisen hetki.

5. Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Lausuntonne syytetyn läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevista muutosehdotuksista (ROL 8 luku ja OK 26:20)

Syyttäjähdistys kannattaa sitä, että läsnäolovelvoitteita lievennetään tilanteessa, jossa läsnäolo ei ole kenenkään mielestä tarpeen. Hovioikeuskäsittelyssä on tavallista, ettei valittaja saavu paikalle. Juttu on kuitenkin käsiteltävä. Valittamista koskevia säännöksiä edellä selostetusti kehittämällä on ylipäätään estettävä valitusten päätyminen hovioikeuden käsiteltäväksi nykymallisessa suullisessa pääkäsittelyssä. Tällöin nämä poissaolot eivät ole enää ongelma.

6. Videoyhteyden käyttö

Lausuntonne videoyhteyden käyttöä koskevista muutosehdotuksista

Syyttäjähdistys kannattaa videoyhteyksien käytön soveltamisalan laajentamista.

7. Muut ehdotukset

a) Lausuntonne pääkäsittelyn lykkäämistä koskevista muutosehdotuksista (OK 6:11 ja ROL 6:11)

Syyttäjähdistys kannattaa esitettyä.

b) Lausuntonne riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevista muutosehdotuksista (OK 5:5–6 ja ROL 7:4–5)

Ei lausuttavaa.

c) Lausuntonne ylimääräistä muutoksenhakua koskevista muutosehdotuksista (OK 31:14a ja OK 31:19)

Ei lausuttavaa.

8. Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Ei muuta lausuttavaa tässä yhteydessä.

Männikkö Mikko

Suomen syyttäjäyhdistys - Suomen syyttäjäyhdistyksen hallitus